

NOTE ȘI DISCUȚII / NOTES AND DISCUSSIONS

VILLA HADRIANA: A NUMBER OF METHODOLOGICAL QUERIES ON PRESERVATION AND RESTORATION IN THE FIELD OF ARCHAEOLOGY

Stefano D'Avino*

Keywords: Restoration, archaeology, authenticity, critical awareness.

Abstract: The paper is meant to address issues relevant to the reinforcement of masonry elements in deterioration, as well as the topic of restoration in the sector of archaeology, drawing its inspiration from two projects carried out by the author, in collaboration with Riccardo d'Aquino, on the major artefacts found at the Hadrian's Villa in Tivoli.

The work done to reinforce the structures essentially regards four settings: the *Hall of the Philosophers*, the *Maritime Theatre*, the *Hospitalia* and what is referred to as the *Libraries*.

The problem in the first case was the widespread detachment of pieces of brick in the uppermost portion, due to deterioration of the mortar used to lay them, with a number of elements being lost; the problem was countered with thorough joining of the surviving elements, with lime and *pozzolana* mortar, so as to protect against the infiltration of moisture into the underlying structures, due to renewed damage of the mortar from rainwater. As for the toric vault of reinforced concrete that currently covers a limited portion of the ambulatory of the Maritime Theatre, the most advisable solution would appear to be demolition of that portion of the vault, to be replaced by a wooden structure capable of having the least possible impact on the vertical elements. The points where the facing has become detached and the gaps between the latter and the core structure of the wall observed near the central door of the Maritime Theatre should be treated with injections of fluid lime and *pozzolana* mortar ventilated to eliminate the empty spots currently present. Looking at the perimeter wall of the setting known as the Libraries, there are signs that the core portion of the wall is deteriorating, having lost a portion of its brick facing; the restoration project is meant to return the wall assembly "to its original thickness" while, at the same time, installing taut cables anchored to the ground, in order to avoid the risk of any yielding outside of the plane of the wall; this approach ensures the characteristics of reversibility and "minimum intervention" by now considered to be key criteria of any effort of restoration for preservation. Finally, the ceiling of the Small Baths shall be restored with a raised dome of cor-ten steel anchored to the original Roman masonry with steel supports.

Rezumat: Articolul își propune să trateze probleme relevante legate de consolidarea elementelor de zidărie aflate într-un proces de deteriorare, precum și problema restaurării în domeniul arheologiei, inspirându-se din două proiecte ale autorului, în colaborare cu Riccardo d'Aquino, asupra celor

mai importante artefacte găsite în Vila lui Hadrian din Tivoli. Lucrările de consolidare s-au desfășurat în patru puncte: *Sala filosofilor*, *Teatrul maritim*, *Hospitalia* și situl denumit *Bibliotecile*.

În primul caz problema a fost detașarea frecventă a bucăților de cărămidă la partea superioară, datorată deteriorării mortarului ce le lega, cu pierderea unui număr de elemente; problema a fost rezolvată prin unirea elementelor rămase cu mortar de var și *pozzolana*, pentru a proteja structura de dedesubt de infiltrații, cauzate de noile stricăciuni provocate mortarului de apa de ploaie. Cât despre bolta torică din beton armat ce în prezent acoperă o porțiune limitată din ambulatory *Teatrului maritim*, soluția cea mai recomandată pare a fi demolarea acelei porțiuni de boltă și înlocuirea cu o structură de lemn care să încarce cât mai puțin elementele verticale. Punctele în care finisajul s-a detașat și golurile dintre acesta și miezul structurii zidului, ce se pot observa lângă ușa centrală a *Teatrului maritim*, trebuie tratate cu injecții cu mortar lichid din var și *pozzolana*, ventilat pentru a elimina golurile existente. Observând zidul perimetral al sitului numit *Bibliotecile*, sunt semne că porțiunea centrală a zidului se deteriorează, pierzând o parte din finisajul de cărămidă; proiectul de restaurare propune readucerea ansamblului peretelui „la grosimea sa originală” și, în același timp, instalarea de cabluri ancorate la sol, pentru a evita riscul cedării în afara planului peretelui; această abordare asigură caracteristica de reversibilitate și „minimă intervenție”, considerate criterii cheie în restaurarea pentru conservare. În final, acoperirea Băilor Mici se va face cu un dom supraînălțat din oțel cor-ten, ancorat pe zidăria originală romană cu suporturi din oțel.

The architecture of the Villa of the Emperor Hadrian

To a certain extent, the Imperial Villa in Tivoli, just outside of Rome (Fig. 1), built in the second century AD at the bidding of the Emperor Hadrian (he may have also contributed to its design),¹ exemplifies the ideals of the classic Roman world in terms of aesthetics and form; the complex can be considered nothing less than a workshop of architectonic experimentation, reprising motifs and references to the places and settings experienced by the Emperor in the course of his many journeys in the provinces of Rome and Greece.²

The layout, though undeniably preceded by the similar approaches taken with other imperial country villas, such as that of Nerone in Anzio, or the villa built by Tiberius in Capri, also presents instances of architectonic innovation that are absolutely original, demonstrating the function of experimentation and exploration consistently fulfilled by residences, whether urban or rural, in the Roman world.

* Department of Architecture, University of Chieti and Pescara, e-mail: sdavino@unich.it

¹ Salza Prina Ricotti 2000, p. 42. On the same topic see also Cairoli Giuliani 2000, pp. 45-56.

² Hoffmann 1998, p. 70.